

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

מאימתי פרק ראשון תענית

ג א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
ב א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
ג א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
ד א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
ה א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
ו א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
ז א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
ח א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
ט א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש
י א מתי פ"א מהלכות
תענית הלכה ו' ע"ש

א פסחים ק"ג ע"ש
ב פסחים ק"ג ע"ש
ג פסחים ק"ג ע"ש
ד פסחים ק"ג ע"ש
ה פסחים ק"ג ע"ש
ו פסחים ק"ג ע"ש
ז פסחים ק"ג ע"ש
ח פסחים ק"ג ע"ש
ט פסחים ק"ג ע"ש
י פסחים ק"ג ע"ש
יא פסחים ק"ג ע"ש
יב פסחים ק"ג ע"ש
יג פסחים ק"ג ע"ש
יד פסחים ק"ג ע"ש
טו פסחים ק"ג ע"ש
טז פסחים ק"ג ע"ש
יז פסחים ק"ג ע"ש
יח פסחים ק"ג ע"ש
יט פסחים ק"ג ע"ש
כ פסחים ק"ג ע"ש

נים ויא נים תיר ויא תיר. *אומר רצ"ל ויס ולא ויס נמוך
השינה כשיעור נשנתו מיר ולא מיר נחמלה השינה *פ"ק
לא נראה (ה) בעצמי פסחים (דף קה:) דקלמך נתמנמנו ואלו נרדמו
לא יאכלו ולא יאכלו רב אשי ה"ד נתמנמנו ויס ולא ויס והסם מיירי
נחמלה השינה צין ויס ולא ויס צין
מיר ולא מיר *לנזיל כפירוש רש"י
דלי הוה אמר ויס ולא ויס הוה
אמינא דמיר הוה טפי מניס ואי הוה
אמר מיר ולא מיר ה"א דניס הוה טפי
ממיר הלכך אלמתיך מתווייכו
וכולוהו נחמלה השינה כדמפרש
הסם (י) ופירושו (מ) מפורש גבי הך
בביתא עד כמה אוכל וזמנה עד
קרוב הגבגב וה"ה עד שיעלה עמוד
השחר ורצ"ל סהמנה אלל לא המנה
וחסן אלו יכול לאכול:

תיר. ער כדמרגמינן (מגשמיא מה) ויקן וליקטער: אהדורי סברא.
אס לרין ממנו דבר שרין הרהור אלו יודע לומר צדוד שמתמנמנ:
וכי מדכרו ליה מדבר. כוה שמעת מדכר: יחיד שקבל ע"יו תענית.
קס ואינו יודע אלוה תענית קבל עליו ויש על ידו חס על
צבור (ה): ואפור בניע"ת בו. שמא
תענית צבור כג' רלשונות *או כו'
אחרונות קיבל עליו: קאתו רבנן
לתעניתא בו. תענית צבור וסברי
לה כשמואל דלמר רב תענית צבור
צבצל צפרק מקוס שנהנו (פסחים
דף נד:): (ג) דלסור בניע"ת הסנדל וכל
הני: איקפד רב ששת דלמא ביב"ב
נמי אכ"ז. ופורש"ס מדרכי צבור
ולית ליה דשמואל און האידנא נהגינן
כשמואל: אפנתא. ואסקריפ"ט:
מח"פ. צומא דתעניתא: *צעורי
ביע"מ. אי מני מלער נפשיה ולי
לא (ג) לא יאס אלל (ליומא')
אחריתא: ואפ"ז בשבת. יכול
להתענות כתי שצבצל עטר גופו:
קדשו צום קרוא עצה אספו זקנים.
כל יושבי הארץ בית ה' אלהיכם
ועקו אל ה': מה עצרת. שבעות
ושמיני עולות: אי מה עצרת. איסור
מלאכתו מאורכתא: דמילא דאסיפת
זקנים ביום. דלילת לא אחר צמיו
ואין נאספין: פשיעה ליה לרב הונא.
הא דפשיעה לך דלסיפת זקנים
ציום: דאמר מצפרא ביניפ"א. ציום
תענית צבור מתקלפין וצלפין לבי
הכנסת מן הצקר: מעינין במיאי
דמחא. דלישא וקסינה בגווק
צמעיהס צעקין צמי הניר אס בך
וממס צינין ומפיסין אותן: (ד) היכי
עבדי. מלי עבדי צמיפסיל דמלפסל
וצוליה יומא דתעניתא: ריבשא דיומא.
מחלות ואילך עושין צ צלוקים:

הנהגות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה יתיר כו'
אס על צבור אסור כו'
ה"ד ורמ"ז מ"ד שמת
מ"ג בשלש אחרונות
או בשבת כו': (ג) ד"ה
קאתו כו' פ"י מ"ק
שהנו דליאסר נעשיל
הסנדל: (ג) ד"ה לנזיל
כו' ולי לא מצ"י לא
מצער נפשיה ה"ד
ואת"ל מה"ד לא יאס אלל
נדר וכי אינו משלם
את נדרו ליומא דתענית:
(ד) ד"ה היכי עבדי ז"ל
קוס ד"ה מעינין:
(ה) תוב"ד ד"ה יס כו'
אך לא נראה הכי
נצטר פסחים: (ו) ב"ר
ויבדלמ מפורש כו' בך
נתייב"א. נ"ב פ"י דמי
ימן ועמד י"ח אול:
(ז) ד"ה אשי כו' שאין
לו צוליס שול"ב:

אבוי ורבא סימיי אפנתא. פירוש
במעל שאין (י) שוליס
שול"ב בלע"ז: ד"ה מצי מצער
נפשיה עבדי א"א מצי מצער
נפשיה עבדי. ונחוס הכי קלמך
שמואל לזוה תעניתו ופורע דוקא
הכי ללא מני מלער נפשיה אלל
הכי דמני מלער נפשיה לא מני
ללוה תעניתו והכי מסקנא אס אמר
הרמי תעניתו למי סרן ללעזריה
דאמר למחר הוהני
מבעית יחיד: דילמא
מיכל נמי אכול כלומי כו'
הכי דסימיי סנדל ה"ז
לוקין לאכול: סימיי
אפנתא שנועל עליו
של סנדל דער ששל הרגל
אבל הפך שחמת הרגל לא
היו מתיקין. סברי לה
בשמואל דאמר אין
תענית צבור בבבל
ליפוך אין אסורין
בנעילת הסנדל: שהן
ג"כ

גילוי הש"ס

תוב"ד ד"ה נים ויא
אומר רבי נים ויא
נים בתוך השנה. תיר
בבחי"ת השנה. תיר
ויא תיר בב"ב
השנה. מל"ג בא"ר
אך לא נראה בע"פ.
כאן ובע"פ. מל"ג ט"ז
ל"ה סי' מל"ג ט"ז ח:

תורה אור השלם
(א) הלוא קציר חטים
חיים אקרא אל י' ו' ו' ו'
קלות וצמר דע"ה י' ו'
פ' ו' ו' ו' ו' ו' ו' ו' ו'
ע"ה"ם בעיני י'
קראו לכם מק"ח:
(שמואל א' י"ב.)
(ב) קרשו צום קראו
עצה אספו זקנים כל
ישיבי הארץ בית ה'
אלהיכם וקצו אל י'
(ויא א' י"ד.)
(ג) וקצו על עמדם
וקראו בספר תורת ה'
אלהיכם רבעית
חיים ורבעית מתורים
ומשתתרים ל' ו'
אלהיכם: (ויטה"מ ג' י')

הנהגות מהר"ב

אן גמי דלא בני
דלא מש"פ. ע"י ר"ן
ויטב"ל משעת דלא
היזיז עניינתא דלא
היזיז עניינתא דלא
נפשיה חמי
פרכי"א ומו"ל ולי"ל מ"ס
על אהנת עולם ושער
המלך:

תורה אור השלם
(א) הלוא קציר חטים
חיים אקרא אל י' ו' ו' ו'
קלות וצמר דע"ה י' ו'
פ' ו' ו' ו' ו' ו' ו' ו' ו'
ע"ה"ם בעיני י'
קראו לכם מק"ח:
(שמואל א' י"ב.)
(ב) קרשו צום קראו
עצה אספו זקנים כל
ישיבי הארץ בית ה'
אלהיכם וקצו אל י'
(ויא א' י"ד.)
(ג) וקצו על עמדם
וקראו בספר תורת ה'
אלהיכם רבעית
חיים ורבעית מתורים
ומשתתרים ל' ו'
אלהיכם: (ויטה"מ ג' י')

מאימתי פרק ראשון תענית

נים ויא נים תיר ויא תיר. *אומר רצ"ל ויס ולא ויס נמוך
השינה כשיעור נשנתו מיר ולא מיר נחמלה השינה *פ"ק
לא נראה (ה) בעצמי פסחים (דף קה:) דקלמך נתמנמנו ואלו נרדמו
לא יאכלו ולא יאכלו רב אשי ה"ד נתמנמנו ויס ולא ויס והסם מיירי
נחמלה השינה צין ויס ולא ויס צין
מיר ולא מיר *לנזיל כפירוש רש"י
דלי הוה אמר ויס ולא ויס הוה
אמינא דמיר הוה טפי מניס ואי הוה
אמר מיר ולא מיר ה"א דניס הוה טפי
ממיר הלכך אלמתיך מתווייכו
וכולוהו נחמלה השינה כדמפרש
הסם (י) ופירושו (מ) מפורש גבי הך
בביתא עד כמה אוכל וזמנה עד
קרוב הגבגב וה"ה עד שיעלה עמוד
השחר ורצ"ל סהמנה אלל לא המנה
וחסן אלו יכול לאכול:

הנהגות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה יתיר כו'
אס על צבור אסור כו'
ה"ד ורמ"ז מ"ד שמת
מ"ג בשלש אחרונות
או בשבת כו': (ג) ד"ה
קאתו כו' פ"י מ"ק
שהנו דליאסר נעשיל
הסנדל: (ג) ד"ה לנזיל
כו' ולי לא מצ"י לא
מצער נפשיה ה"ד
ואת"ל מה"ד לא יאס אלל
נדר וכי אינו משלם
את נדרו ליומא דתענית:
(ד) ד"ה היכי עבדי ז"ל
קוס ד"ה מעינין:
(ה) תוב"ד ד"ה יס כו'
אך לא נראה הכי
נצטר פסחים: (ו) ב"ר
ויבדלמ מפורש כו' בך
נתייב"א. נ"ב פ"י דמי
ימן ועמד י"ח אול:
(ז) ד"ה אשי כו' שאין
לו צוליס שול"ב:

הנהגות מהר"ב

אן גמי דלא בני
דלא מש"פ. ע"י ר"ן
ויטב"ל משעת דלא
היזיז עניינתא דלא
היזיז עניינתא דלא
נפשיה חמי
פרכי"א ומו"ל ולי"ל מ"ס
על אהנת עולם ושער
המלך:

הן הן הקינות של המקונן הגדול הנביא ירמי' שברוח נבואתו קבע לנו הלשון והביטוי של התעוררות הזכרון, ומתוך דבריו נתעוררו גדולי ישראל בכל דור, כפי מה שנתחדשו גזרות הרשע, ר"ל, למצא הביטוי ולקבוע הדברים לעורר זכרון חורבן כל דור ודור. ותשעה באב הוא ים הדמעות של עם ה', וכל נחלי דמע הולכים אל הים. במדבר בכו עם ה' בכי' של חנם ובוהו שוחה של ים הדמעות, שאין לו קץ וגבול עד יבא שילה. ולכן בקינות של תשעה באב נקבעו ונכללו קינות על חורבנות שאירעו גם בימים אחרים כגון חורבן שו"מ, וגזירות ת"ח ות"ט. ואף גם חורבנו הולך לאותו הים.

מה היא הנקודה הפנימית של זכרון החורבן בעם ה'. הלכה היא שאין אומרים תחנון בתשעה באב, ומבואר בקדמונים שהטעם בזה משום שכתוב: קרא עלי מועד לשבור בחורי. ותמוה, שהרי מועד של צער יגון ואנחה הוא, והוא מועד הדורש תחנון. וזכינו לשמוע בביאורם של דברים מאדמו"ר הקדוש ז"ל הי"ד, שענין מועד הוא מלשון ועד, התוערות עם ה' יתברך, אלה מועדי ה' - ימים שמתוך שמחה וחדוה עילאה זוכים להתרומם מעל הפעוטות שבחיים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, עומדים אנו במחיצת ה' ית'. ואכן כמו כן יש להתועד עם ה' בשבירת בחורינו, ר"ל, שמתוך עומק מדת הדין ג"כ זוכים להתרומם מעל הפעוטות ולראות שאך הבל הוא, עונג המדומה המוליכנו שולל, ואין ישות בחיים אלא בדבקות בה' ית'. ושבירונו ויגוננו מקרבנו למקור החיים, והננו מתועדים עמו - בהכרה ברורה באמתתו ית' מתוך מדתו מדת הדין. ואכן מועד ה' הוא ואין אומרים בו תחנון - בנקודת זו ההכרה אין שבר ואין אנחה, יש רק האור הנפלא של השגחתו ית'.

(הגאון הצדיק ר' מרדכי פוגרמנסקי זצ"ל הי' אומר בשם גדולי החסידות: כורע בברוך, משתחוה באתה, וזוקף בה' - שכל שכבר הגיע אל ה' - אין כאן כריעה ושבירה אלא עמידה בגאון בקומה זקופה.)

וכזה ראיתי בשם הגה"ח ר' ירוחם זצ"ל, המשגיח דישיבת מיר, בביאור הקינה שבתשעה באב: אש תוקד בקרבי בהעלותי על לבי בצאתי ממצרים, קינים אעירה למען אזכירה בצאתי מירושלים - שהיתה כוונת הפייטן לעורר הכרתנו בה' ית' מנקודת מדת החסד ומנקודת מדת הדין ששניהם אחד הם, והם שני אופני ביטוי לאותה ההתגלות עצמה.

ואכן כשנתבונן בדבר, הרי לא נקל יותר להכיר בו ית' מתוך חסדיו מאשר מתוך משפטיו. אם הגישה היא רק כפי שכל אנוש הרי כל החסדים משמשים מחיצה בפני אורו - וישמן ישורון ויבעט. וההכרה תגיע לאדם רק כפי מה שיסתכל בדברים מנקודת מבט התורה, ויתקשר לתורה עד כדי לחנך עצמו בקביעות דעת תורה. והזוכה לכך, הרי באמת אין אצלו שינוי בין שבט לחסד, בין רחמים לדין. ואדרבה, הרי רחמי אב הם שגוזרים לבא במשפט למען תקן את המעוות. מה אומלל הוא היתום שאין לו אב רחמן המיסרהו בשבטו למען הצילו מדרכי שחת. ומי פתי הסובל מכת אביו ויקנא ביתום שאין לו אב.

והם הם דברי רז"ל: ואמר אבד נצח ותוחלתי מה' - אם יגיעו הדברים עד כדי כך, שנדמה שנצח ישראל הסיר צלו מעלינו, ח"ו - זאת אשיב אל לבי על כן אוהיל, ואין זאת אלא תורה (מדרש איכה), שהדבקות בתורה, המשרה על האדם

הלכות שבת סימן רפו רפו רפה

ח תוספות הרא"ש שם בשם הר"י ורבינו יונה והרשב"א ט טור בשם הרמב"ם פרק ג מהלכות תפלה י ריב"ש בתשובה

ואחר-כך של מוסף. הגה ומיהו, אם הקדים של מוסף, (יא) יצא (כ"י בשם הרשב"א). "ויש אומרים דהיינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתיהן, (יב) כגון שרוצה לאכול ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה, אבל אם אינו צריך עתה להתפלל מנחה יכול להקדים של מוסף. הגה ומיהו, (יג) אם הגיע מנחה קטנה, יתפלל מנחה (ס) (ס) תחלה (הר"י והרא"ש בשם ירושלמי). "ויש מי שהורה שאין עושים כן בצבור להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף, כדי (יד) שלא יטעו: ה [*] בשבת ויום-טוב אין אומרים 'ברכו' אחר קדיש כתר (ט) (ועיין לעיל סימן קלג):

רפז ניחום אבלים וביקור חולים בשבת, וכו סעיף אחד:

א (א) איכולים (ב) לנחם אבלים בשבת, [*] *וכן יכולים לבקר את החולה. יולא יאמר לו (ב) כדרך שאומר לו בחול, אלא (ג) אומר לו 'שבת היא מלזעוק (ג) ורפואה קרובה לבוא יורחמיו מרובים ושבתו בשלום': הגה ויש אומרים דאין צריך לומר 'ורחמיו מרובים וכו', וכן נהגו (רמב"ם פרק כד):

א שבת י"ב ובכתיב הלל ב שם ג טור ובשכנא איש ירושלים שם שבא לפרש דברי התנא קמא, בית-יוסף לדעת הסוד

רפה דין תענית, ודין תענית חלום בשבת. וכו י' סעיפים:

א *אסור להתענות בשבת (ב) (א) *עד שש שעות: הגה ואפילו לומד (ב) ומתפלל אסור (מרדכי פ"ק

א ירושלמי בפרק ג, ותענית והר"י ורא"ש כתבתו בפרק קמא דשבת

באר היטב

סעודה קודם מוסף, ע"ש: (ה) תחלה. ואם אין שהות להתפלל שתייהם יתפלל מוסף, דמנחה יש לה תשלומין, מ"א: (ב) לנחם אבלים. בשבת דף יב איתא: בקושי התיירו לנחם אבלים בשבת, ע"כ לא יפה עושין אותן שכל ימות השבוע אינן הולכין רק בשבת, מ"א: (ג) ורפואה. ולאכל יאמר 'שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא', ט"ז בשם ב"ח: (ב) עד שש שעות. ולשם תענית אפילו שעה אחת אסור, מהרי"ל. טוב מנהג ירושלים טוב"כ, אם בקורת תהיה לכבוד חתן או אבי הבן, הוא כמו רגע

משנה ברורה

(יא) יצא. דהא דתדיר קודם הוא רק למצוה ולכתחלה ולא לעיכובא כדיעבד: (יב) כגון שרוצה לאכול. לפי מה דמסיק הרמ"א לעיל בסימן רלב סעיף ב בהג"ה, אין לאסור לאכול קודם מנחה כשהגיע זמן מנחה גדולה אלא בסעודה גדולה, וסעודת שבת לא מקרי סעודה גדולה כפי מה שסעודת נשואין או ברית מילה, ולא חיישינן שמא יפסע, וכפרט האידנא דסומכין על קריאה לבית-הכנסת למנחה, אין צריך להתפלל עתה מנחה: (יג) אם הגיע וכו'. ואם הוא סמוך לערב ואין לו שהות להתפלל שתיהן, יתפלל מוסף, דמנחה יש לה תשלומין בערבית מה שאין כן במוסף [מג"א]. ובספר דגול מרבבה חולק עליו מהירושלמי שמפורש להיפוך, וכן הקשה עליו בספר בית-מאיר, ובחידושי הגאון רבי עקיבא איגר מיישבו בדוחק: (יד) שלא יטעו. פירוש, בשאר ימים להתפלל מנחה קודם מוסף אפילו קודם חצות: (טו) ועיין לעיל סימן קלג. ברמ"א, דשם נתבאר היטב דין זה:

א (א) יכולים וכו'. אמרינן בגמרא: בקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת, (ב) ועל-כן לא יפה עושין אותן שכל ימי השבוע אין הולכין, רק בשבת: (ב) כדרך שאומר לו בחול. דמצטער ומעורר הבכי, דאסור בשבת: (ג) אומר לו וכו'. אביקור-חולים קאי, (ג) ובניחום אבלים יאמר לו 'שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא', (ג) ויש מקילים דרשאי לומר 'המקום ינחמך'. כתב בפרי-מגדים: אם בא האכל לבית-הכנסת אחר אמירת 'מזמור שיר ליום השבת', שוב לא יקרא השמש: צאו נגד האכל, דאין להזכיר אבילות בפרהסיא, ומכל מקום לילך בעצמו לו לומר 'שבת היא מלנחם' וכו', רשאי:

א (א) עד שש שעות. דגם בחול, האוכל אחר שש שעות הוי כזורק אבן לחמת, על-כן נקרא כמו תענית בשבת. ולשם תענית, (ב) אפילו שעה אחת אסור; ועל-כן שלא כדון עושין מקצת קהילות שמתענים בשבת (ג) עד סמוך לחצות על הגזירות. ואם טעים מידי קודם תפלת מוסף, מותר להתאחר יותר משש שעות [פמ"ג]: (ב) ומתפלל אסור. ולפי זה, השליח-צבור שמנגן ואין יוצאין מבית-הכנסת עד אחר שש, שלא כהוגן הוא, וכפרט בחורף שהימים קצרים, ומכל-שכן ביום-טוב, מלבד בראש-השנה [כ"ח]. ובאליה רבה מצא סמך להקל בלומר ומתפלל להתאחר עד אחר חצות, ובבגדי-ישע שעל המרדכי

שער הציון

(ב) מגן-אברהם ושא: (ג) ט"ז וש"א: (ג) מגן-אברהם בשם דרישה: (ב) מגן-אברהם וש"א, וכן כתב הגר"א בסעיף ד: (ג) פרי-מגדים:

הלכות שבת סימן רפח

קמג באר הגולה

כ אגור בשם שכולי
הלקט עליפי אגדה
דרכי עקיבא שהיה
בוכה ג הגהות מיימוני
בפרק א מהלכות תפלה
ד ברכות ל"א ה שם
ו הרשבי"א

דשבת): ב ביש אומרים שאדם שמזיק לו האכילה, דאז עונג הוא לו שלא לאכול, (ג) לא יאכל: הגה וכן מי שיש לו עונג אם יככה כדי שילך (ג) (ד) הצער מלבו, מותר לבכות בשבת (אגור בשם שכולי לקט): ג יאדם המתענה בכל יום (ה) ואכילה בשבת *צער הוא לו מפני שינוי ווסת (פירוש, דבר קבוע), יש אומרים שראו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה, וכן אמרו שכך היה עושה הרב רבי יהודה החסיד ז"ל: ד (ו) מותר להתענות בו (ג) (ז) תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו, וצריך להתענות (ז) (ח) *ביום ראשון כדי שיתכפר לו *מה שביטל עונג שבת. ויאם תשש כחו ואינו יכול להתענות שני ימים רצופים, לא יתענה ביום ראשון ויתענה אחר-כך: הגה וכל-שכן אם היה ביום ראשון (ט) חנוכה (י) או ראש-חודש או פורים או יום-טוב,

באר היטב

מ"ב סימן צג, ובש"ג פ"ג דשכונות כתב דא"צ תענית אחר, ויש להורות כמ"ש המ"ב, וכן פסק הע"ת וכ"מ בסימן תקסח ס"ה, ע"ש; וכנה"ג פסק כהש"ג מטעם ספק נפשות להקל, וכ"פ הט"ז, ע"ש שכתב דאפילו אם התענה בעיו"כ א"צ למיתב תענית לתעניתו, אפילו לא התענה כיו"כ מחמת אונס, ועיין בס' הלכה ברורה מה שהשיג עליו, ובתשובת שבות-יעקב ח"ב סימן ט הליך בעדו, ע"ש. ונ"ל דאם יום ראשון הוא יום ראשון של סליחות, עולה לו לד"ה אם אינו רגיל להתענות כל שנה, דהא אינו חובה כמ"ש סימן תקפא, אבל מי שיש לו מנהג להתענות ביום ראשון צריך להתענות תענית לתעניתו ביום אחר, מ"א. ועיין בשכנה"ג: (ה) חנוכה. אבל שאר ימים שאין מתענין בהם כגון יומי דניסן או סיון או איסור-חג, יש להתענות בהם, וה"ה בין יה"כ לסוכות,

ביאור הלכה

"ר' שעות", היינו על-כרחך שלא לשם תענית, ואפילו הכי אסור משום דהוא זמן רב. וקשה, דאם-כך מאי ראייה מייחתי בירושלמי [שהביאו הר"ף בפרק קמא דשבת]: מתניחין היא, קודם חצות לא ישלימו וכו', עיין שם, הא התם התענה לשם תענית? אמנם בעיקר דין דמגן-אברהם הסכים הגר"א בסעיף ד, עיין שם, ואין להקשות ממשנה דקודם חצות לא ישלימו, דנהי דאפילו שעה אחת לשם תענית אסור, מכל מקום כיון דהוא רק מיעוט היום לא מכרחינן בשביל זה להשלים שאר רובו של יום בתענית: * צער הוא לו וכו'. רוצה לומר, אפילו אם יאכל מעט, דאי לאו הכי אין לו למנוע מחמת זה: * ביום ראשון. ואם איקלע החלום בתענית-צבור אין צריך להתענות יום אחר, דעולה לו יום זה [אחרונים]: * מה שביטל עונג שבת. והוא הדין אם היה יום-טוב שחל בשבת

יורוח לו: ג (ה) ואכילה וכו'. אבל כשאין לו צער, (ג) אף שמתענה על עוונות ומחמת תשובה, אסור: ד (ו) מותר להתענות. ואם חבירו ראה עליו חלום רע בשבת וסיפר לו, לא יתענה, אבל אם אירע כן בחול יתענה [כנה"ג מ"ב ומ"א וא"ר, עיין שם]. ועיין לעיל בסימן רכ במגן-אברהם סעיף-קטן ב, דמי שחלם לו חלום קשה על חבירו יתענה, והביאו כאן גם האליה רבה, עיין שם, ומשמע שהחולם בעצמו יתענה כיון שהוא בחול; ואולי דשם מיירי שאינו רוצה לספר לו לצער: (ז) תענית חלום. וגם (ז) יכלה כל היום בתורה ובתפלה, ויתכפר לו. ובסדר-היום כתב, דיכול להתודות על עוונותיו כשמתענה, כמו בחול. ועיין לעיל בסימן רכ במשנה ברורה, דעוברות ומיניקות אין להורות להן להתענות אפילו בחול, אלא יתנו פדיון נפשם לצדקה, ובפרט אם הן חלושות, בוודאי אין להן להחמיר על עצמן. כתב הט"ז: אם הרהר ביום, וחלם לו כלילה מענין הרהור, אין לו להתענות בשבת, דההרהור גרם זה ולא הראוהו מן השמים: (ח) ביום ראשון. ואם ביום ראשון (ט) הוא תענית חובה, כגון י"ז בתמוז וכדומה, או אפילו תענית יחיד שנהג בו חובה, כגון שיש לו מנהג קבוע תמיד להתענות יום ראשון של סליחות, אינו עולה לו, כיון שאף אם לא היה מתענה בשבת היה מתענה יום זה, וצריך ליתן יום אחר. (י) ויש חולקין על זה וסבירא להו דאף תענית חובה שהוא ביום ראשון עולה לו, ויכוין ביום התענית-חובה שיהיה לו כפרה על מה שהתענה ביום השבת. (י) ומי שקשה לו התענית, יכול לסמוך על המקילין דעולה לו: (ט) חנוכה וכו'. דוקא אלו הימים שמדינא אסור להתענות בהם, אבל אם יום ראשון הוא יום שאיסור התענית בו (ט) אינו אלא מנהג, כגון יומי דניסן או סיון או איסור-חג או בין יום-הכפורים לסוכות וכי האי גוונא, יכול להתענות בהם תענית לתעניתו, וגם אם התענה בהם תענית חלום אין צריך למיתב אחר-כך תענית לתעניתו; אבל המתענה תענית חלום בראש-חודש ופורים ויום-טוב שני של גליות וחול-המועד, צריך למיתב תענית לתעניתו [אחרונים]: (י) או ראש-חודש. ודוקא שאר ראשי חודשים, (ט) אבל בראש-חודש ניסן, דעת המגן-אברהם דיכול להתענות בו משום שהוא תענית צדיקים, עיין סימן תקפ, ובתוספת-שבת חולק עליו, דהא כתב המגן-אברהם

שער הציון

(ג) בית-יוסף ואליה רבה ושאר פוסקים: (ד) אליה רבה: (ה) מגן-אברהם ואליה רבה והסכימו למשאת-בנימין, ודלא כט"ז, ודחה איותיו: (ו) ט"ז ושאר אחרונים שהסכימו עמו: (ז) הגר"ז: (ח) מגן-אברהם בשם כמה אחרונים ותוספת-שבת, וכן הסכים הגר"ז, ודלא כדרישה ואליה רבה: (ט) ואף שבמגן-אברהם נזכר גס-כן ראש-חודש אב וערב-פסח, לא העתקתי, דכרי נסבא, דלא יוכלו לחול ביום א' [תו"ש ופמ"ג]:

הלכות סוכה סימן תרל"ט

כג באר הגולה

י' משנה שם כ"ז
כחכמים כ טור הרי"ן
שם ל דגמרינן ט"ז
הנאמר בסוכה מט"ז
הנאמר בהג' המצות

רק המדקדקין במצוות, יש אומרים (יז) משום צינה, דיש צער לישון במקומות הקרים (מרדכי פ' הישן); ולי נראה, משום דמצות סוכה איש וביתו איש ואשתו כדרך שהוא דר כל השנה, ובמקום שלא יוכל לישון עם אשתו שאין לו סוכה (י) מיוחדת (יה) פטור. וטוב להחמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא דר כל השנה אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת: ג' **אכילה בסוכה** (יט) *כליל יום טוב הראשון (י) **חובה**; אפילו **אכל** (כ) **כזית** (ס) [מ] **כא** **פת** (כב) **יצא ידי חובתו**; **מכאן ואילך רשות**, רצה **לאכול סעודה**, סועד **בסוכה**, רצה **אינו אוכל** (כג) **כל שבעה אלא** (ט) **פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל**, (כד) **כדין אכילת מצה בפסח**: הגה *ולא יאכל כלילה הראשונה עד שיהא (כה) ודאי

שערי תשובה

עיין בט"ז לקמן ס"ק יא וכן דעת המג"א לקמן ס"ק י"ד דכ"ט ושבת צריך לאכול כזית פת אך לא בעי סוכה, והביאו בכאה"ט לקמן: [ס] פת. עכה"ט. ועיין במח"כ שהבאתי דבריו לעיל דפת גמור בענין לענין כרבה, ולכן כתב דכלילה החורף, הגמ"ג. וכתב א"ז: ומשמע דאף בסוכה אין חיוב לכסות בחוה"מ, וה"ה בחוה"מ של פסח:

(י) **חובה**. דנאמר כאן ט"ו ונאמר ט"ז בהג' המצות, מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, ופי' הרא"ש דאיררו גשמים קאי דאל"כ הא חובה כיו"ט לאכול פת וממילא חייב בסוכה, ועיין תוס' שם ד"ה אי בעי אכיל וכו' דף כז ע"א, ועיין תוס' בכרכות דף מט ע"ב ד"ה אי בעי אכיל וכו' ודו"ק: (ט) **פת**. אע"ג דכשאר ימים שיעור אכילה חוץ לסוכה בכביצה, אבל ליל ראשון שהוא חובה טפי, אפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאכול חוצה לה, הלכך יוצא בה נמי ידי סוכה, טור. וצריך לברך, מ"א, ע"ש. ועיין עשרת זקנים סעיף ה': (ט) **פירות**. היינו בחוה"מ, אבל כיו"ט ושבת צריך לאכול כזית פת, אך לא בעי סוכה, עי' סימן תקכט ס"א:

באר היטב

האכילה פוטרת אותו מכל וכל, ואפילו אם קובע עצמו לשותת קודם האכילה כגון שתיית יין שרף במדינות אלו אפ"ה ברכה שיברך אח"כ בשעת האכילה פוטר, ע"כ אין לברך כלל רק על האכילה כמ"ש בסוף הסימן, עכ"ל, ע"ש. ועיין ט"ז ס"ק יח: (י) **מיוחדת**. ואין לכסות השולחן בבית החורף אלא בסוכה בשבת ויו"ט, אך בשמיני עצרת יכסה ג"כ בבית החורף, הגמ"ג. וכתב א"ז: ומשמע דאף בסוכה אין חיוב לכסות בחוה"מ, וה"ה בחוה"מ של פסח:

ביאור הלכה

היא קביעות להצריכו סוכה ובדידה תליא מילתא, ע"ש: * **כליל יום טוב הראשון חובה**. עיין משנה ברורה, והוא מהר"ן, וכדי ליישב מה שתמהו כל הפוסקים, דהלא גם בשבת ויום טוב חובה לאכול פת וממילא מצוה מן התורה לאכול בסוכה, ומאי רבותא דליל זה. ולענין דעתי לא אביין קושיא זו, דנפקא מינה להא דאיתא לעיל בסיומן רפח דאדם הרגילה להתענות בכל יום ואכילה בשבת הוא צער לו פטור מלאכול, דלעונג ניתן השבת ולא לצער, מה שאין כן כליל א' של סוכות ראכילה גופא הוא מצות עשה כשאר מצוות עשה ולא משום עונג ניתן: * **ולא יאכל וכו'**. והנה קידוש היה יכול לעשות מבעוד יום קצת על היין (ורוצה לומר, דישתה כל הכוס במקום סעודה, והוא רק לדעת השולחן ערוך דיכול לשותת אפילו רביעיית יין חוץ לסוכה ולא צריך

משנה ברורה

הישיבה שאחר זה: (יז) **משום צינה**. ואם כן, מי שאין לו כרים וכסתות כראוי ויש צינה, אין לו להחמיר לישון שם, דנקרא הדיוט, כמו שכתוב בסעיף ז בהג"ה [מ"א]. ועיין לקמן סימן תרמ סעיף ד בהג"ה וכמה שכתבנו שם: (יח) **פטור**. וכביאור הגר"א חולק על זה, דלא מיפטר משום זה, וגם במגן אברהם מסיק דמשום זה לא מיפטר, ולימד זכות אחר על העולם: משום דהוי ליה מצטער כשאין יכול לישון שם עם אשתו. והנה לפי טעם זה אם אין מצטער, כגון שאין אצלו זמן עונה עכשיו, אין לו לפטור עצמו מן השינה. ומשמע מכמה אחרונים, דמאן דאי אפשר לו לישון עם אשתו בסוכה

דאין לו סוכה מיוחדת, לא יבטל זמן עונה וליל טבילה, ואין לחייבו לאחר שנזדווג עם אשתו שיחזור לסוכתו, אלא ישן בביתו עד עמוד השחר: ג' **כליל יום טוב הראשון חובה**. רוצה לומר, דכליל יום טוב הראשון מחוייב לאכול בסוכה (מ"א) ואפילו אם אינו אוכל אלא כזית, מה שאין כן מליל זה והלאה, אפילו בשבת ויום טוב מחוייב לאכול פת, אינו מחוייב לאכול בסוכה אלא אם אוכל יותר מכביצה דהוי אכילת קבע. והטעם דלילה זה חמיר, דגמרינן 'חמשה עשר' 'חמשה עשר' מחג המצות, מה התם רק לילה הראשונה חובה מכאן ואילך רשות, אף הכי נמי לענין סוכה: (ב) **כזית**. דכיון דגמרינן מחג המצות, (מג) לגמרי גמרינן מיניה, מה התם בכזית דגן אף הכי בכזית דגן: (כא) **פת**. ולא (מג) מיני תרגימא, דספיקא דאורייתא הוא, וגם לא פת כסנין אלא פת גמור [שע"ת]: (כב) **יצא ידי חובתו**. דאף על גב דכשאר הימים שיעור אכילה חוץ לסוכה בכביצה, אבל ליל ראשון שהוא חובה טפי, (מד) אפילו לא בעי למיכל אלא כזית אסור לאכול חוצה לה, (מה) הלכך יוצא בה נמי ידי סוכה וצריך לברך 'לישב בסוכה' על זה: (מו) והיינו כשאין לו יותר, אבל אם יש לו, כוודאי מן הנכון שיאכל יותר מכביצה, לצאת גם דעת (מז) הסוכרים דלצאת ידי מצות עשה בעינן שיאכל שיעור המחייב לאכול בסוכה כל שבעה, דהיינו יותר מכביצה. כתבו האחרונים, דבעינן שלא ישהא באכילתו הכזית יותר מכדי אכילת פרס: (כג) **כל שבעה וכו'**. היינו כחול המועד, אבל בשבת ויום טוב צריך לאכול כזית פת אך לא בעי סוכה. ואף דכסימן רצא כתב המגן אברהם דלסעודת שבת צריך גם כן כביצה ויותר כדי דליהוי סעודת קבע, התם למצוה בעלמא לכתחלה, וכדיעבד די בכזית [אחרונים]: (כד) **כדין אכילת מצה בפסח**. נסתפקתי, לפי מה שידוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי פסח, כפשטיה דקרא "שבעת ימים תאכלו מצות", אלא דמצות עשה הוא רק בערב מה שאין כן אחר כך הוא רק מצוה בעלמא, אפשר דהוא הדין הכא מצוה לכתחלה לאכול פת כל שבעה ימים ולברך 'לישב בסוכה': (כה) **ודאי לילה**. דאכילת סוכה כלילה ראשונה הוא דומיא דאכילת מצה כליל פסח, דכתיב בה "בערב תאכלו מצות", והיינו משתחשך. (מח) ואם בריך בין השמשות: יאכל כזית, צריך לחזור ולאכול כזית כלילה ודאי, אבל ברכת 'לישב בסוכה' לא יברך שנית, דספק ברכות להקל:

שער הציון

(מ"א) לא העתקתי פה מה שכתב הט"ז דכזה שהוא חובה אפילו ירדו גשמים חייב, דהלא אנו רואין שהמחבר לא רצה לקבוע מסמרים בענין זה דהוא פלוגתא דרבוותא, דכמה מגדולי ראשונים סביר דמצטער פטור גם כלילה ראשונה, ולכן לא הזכיר כלל ענין זה, וכן מצדד במאמר מרדכי רדעת מרן לפטור גם כליל א', ודברי המחבר הוא כפשוטו לעניות דעתי, כמו שכתבנו בפנים: (מ"ב) הרי"ן: (מג) ה"א ש' והגר"א כביאורו. והגם דירושלמי מיבעי ליה כזה, אגן נקטינן לחומרא דספיקא דאורייתא היא: (מ"ד) והיינו קודם שקיים מצות אכילה בסוכה, אבל לאחר שקיים, דינו כשאר ימי סוכה שיכול לאכול כביצה חוץ לסוכה ואחרונים: (מ"ה) מגן אברהם ושא"א: (מו) פשוט: (מ"ז) ר"ן: (מח) ביכורי יעקב:

אלא להכירא בעלמא, שהרי שבת קובעת לעצמה. אבל הכא בעינן שתהא הפסקה חשובה שתהא עולה מן המנין של ג' סעודות, דאע"ג דמקלינן בהשלמת מיני תרגימא, כמו לענין י"ד סעודות לר' אליעזר דאמר דחייב אדם לאכול בסוכה קודם חזרה, דתניא (סוכה כז): אם השלים במיני תרגימא יצא. אלמא חשיבה סעודה, כדאיתא בפרק הישן (שם). מיהו בין מרובה בין מועטת הפסקה בעינן שתהא חלוקה ומופסקת מאותה שלפניה.

באגדה¹³⁴ ר' עקיבא היה יושב ובוכה בשבת, אמרו לו תלמידיו לימדתנו רבינו וקראת לשבת עונג, אמר להם זה עונג שלי. יש מוכיחין¹³⁵ מכאן שאדם שמזקת לו אכילה שאינו רגיל לאכול הרבה, שפטור מג' סעודות דהיינו עונג שלו, וכמעט שהוא אסור לאכול דהא קא מצער ליה מה דאכיל. ואינו נראה לי, דגרסינן בפרק הישן (שם כז). שאל אפוטרופוס של אגור¹³⁶ המלך את ר' אליעזר, כגון אני שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום מהו שאוכל סעודה אחת ואיפטר. אמר לו בכל יום אתה ממשך כמה פרפריות לעצמך, ועכשיו אי אתה ממשך פרפרת אחת לכבוד קונך. הכא נמי יש לומר שאע"פ שמזקת לו האכילה צריך להמשיך סעודה אחת לכבוד קונו. ואם¹³⁶ אינו

במנחה, ועל זה שאלתי אם טוב המנהג שאנו נוהגין, או הלכה כדברי המחמירין. והשיבו לי, אשכילך ואורך דבר זה מתורת משה רבינו ע"ה למדנו, ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום וגו' (שמות טז, כה), מה הימים מחולקין זה מזה כך השעות של ג' סעודות צריכות להיות מחולקות זו מזו.

והר' אברהם ב"ר יוסף זצ"ל השיב לי, מה ששאלת על פרישת מפה על השלחן וברכת המזון אם חשיבה הפסקה אם לאו. איני יודע מי הכניסך לספק זה, ומה יש להסתפק שלא תהא הפסקה, הדבר פשוט אחרי שאדם מברך ברכת המזון הרי גמרה לה הסעודה, ואם סועד עוד אחריה הרי היא נחשבת סעודה אחרת. וכך השיב הר"ר אביגדור כהן צדק זצ"ל למר יהודה אחי שני נר"ו, דברכת המזון חשיבה הפסקה, וזהו לשוננו. כתבת על שלש סעודות שאנו מפסיקין בתוך הסעודה אי הוי הפסקה בפרישת מפה אי לא. תשובה, נראה דלא סגי בפרישת מפה, דכיון דלפינן להו מתלתא היום דכתיבי בקרא, בעינן שלש סעודות חלוקות לגמרי לכל הפחות בברכת המזון, וכן ראיתי את אבא מרי ז"ל נוהג. גם מפליג קמעא בקריאת מזמור קטן כגון ה' רועי לא אחסר, אבל פרישת מפה לא אשכחן בשום דוכתא דהויא הפסקה

135. הובא בכמה מקומות באופן שונה. באגור סי' ת"ב הביאו משם רבינו וכן בב"י סי' רפ"ח. בשו"ת מהר"י ברונא סי' ס"ג הביאו בשם הירושלמי, ובבנימין זאב סי' ר"י הביאו בשם הבבלי בסנהדרין סוף פרק ד' מיתות. ויש חילוק בין כל המקורות מי ברכה ועל מי היה הבכי. בדברי רבינו נכתב שר"ע בכה ולא כתוב על מה בכה. בנוסחת הירושלמי שהביא מהר"י ברונא כתוב שר' אלעזר היה בוכה על מיתת ר"ע. ובנוסח הגמ' בסנהדרין שהובאה בבנימין זאב בכה ר"ע על פטירת ר' אליעזר. ובט"ז סי' רפ"ח סק"ב תלה בכיתו במה שכתוב בזוהר שהיה בוכה כשאמר שיר השירים שידע עד היכן הדברים מגיעין. ויש להעיר נפ"מ עצומה להלכה בין הדברים המובאים כשה"ל הקצר שאותם מביא הב"י מהאגור, דשיטת רבינו דמי שמזקת לו האכילה פטור מלאכול והראיה ממעשה דר"ע, ובגרסתנו השלמה זו היא הדעה שרבינו מביא כדי לחלוק עליה, ובפירושו כותב ע"ז ואינו נראה לי וכו'. ועוד דהב"י למד שהכונה לכל ג' הסעודות, בעוד שמתוך הקשר הדברים כאן ודאי הכונה דפטור מסעודה שלישית המכונה "שלש סעודות" ונתנו טעמים לדבר. וצ"ע. ועי' במחזיק ברכה סי' רצ"א שנראה שעמד על חילוקים אלו בין הקיצור לנוסח המלא שהיה לפניו בכתב יד.

136. ראה ספר הישר לר"ת תשובה ס"ט.

137. בשבה"ל הקצר באו הדברים כקושיא שיש מקשים על ההוכחה לפטור את מי שמזיק לו דהרי יכול לאכול אכילה מועטת או פירות, ולפינו באו הדברים בניחותא.

סימן נג

על צחוק הכדור בשבת ויו"ט

שאלה: ילמדנו רבינו, אם מותר לצחוק בכדור בשבת ויו"ט, ומה גם בבית המוכן לכך פה מנטובה חוץ לעיר, כי חוששים אנו להם מחטאת. יבא נא דבר מעכ"ת על כל פרטי וצדדי האיסור וההיתר בזה אצלו, ותורה נבקש מפיהו כי מלאך ה' צבאו הוא.

תשובה: כאשר שמענו השמועה מעבירים עם ה' וקול רעמם בגלגל החוזר תמיד בשבתות ויו"ט חוץ העיר וחוצה לה, גם בבית שבשדה, שם כדור אל ארץ לא רחבת ידים, ינידוהו הבחורים יקלעוהו בכף או בקשת קטנה מעולפת נימין מסורגת חבלים. וזה במקום ששכרו להם לאותם הימים בשכר קצוב, או לחלק בריוח דבר יום ביומו, מצחקים בו דבר מסויים לעיקר הצחוק בתחלה¹, ומעלים עליו באינויט"ו בלעז² כמנהג בקוביא, ונוצחים זה את זה אם מעט ואם הרבה, אוכלים ומשקים ושאר הדברים, וכלם נעשים להם דינרים בבואם לחשבון על צחוקם ביניהם לאחר זמן. כן ראינו לבקש צדדין לדון אותם לכף זכות. אמרנו, אולי מזקנים התבוננו והיו בעיניהם כאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, שכך היו ראשונים עושים, בימים ההם מקראי קדש לעונג ושמחה, מערכה מול מערכה כצחוק התפיסה והאביקה, רצים וקופצים איש על רעהו, עד שהגזברים מהם נוצחים לחלק שכנגדם מענייני אכילה דבר מה. ועם היות הימים ההם אסורים בפסיעה גסה, הדבר מותר כמו שכתב בעל הטורים³ בשם סמ"ק: בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם בשבת מותר. ונמצאו בחורים אלו בדורנו זה מתענגים בצחוק הכדור, כמו הראשונים בצחוק אביקה. כי כל מתענג ברצונו מתענג ואפילו בכביה

כר' עקיבא⁴. אבל לא עלתה יפה זו התנצלותם בידינו, שאין הנדון דומה לראיה, ויש יתרון לראשונים מהם בהבדל ביניהן מבואר כבין האסור ובין המותר.

וזה שכבר נתבאר בקודמים ההם שלא היו מחללים שבת במרוצתם, ודומין קצת מה מפאת היתרם לרבנן דרהטי לפרקא⁵. ואלו המשתמית בכדור במקום הידוע בשדה שם, פעמים רבות יוציאווהו מן החלונות ונמצא ש"ק מתחלל בהוצאה ההיא מרה"י לשדה שהוא כרמלית. וכאשר יביאווהו משם אל תוך הבית ששוחקים בו, הרי חלול שני בהכנסה מכרמלית לרה"י. ואם מדי הביאם אותו, יעמדו בשדה שם חוץ לד' אמות ממקום עקירתו, הרי חלול שלישי בהולכת ד' אמות בכרמלית⁶. האמנם כי איסור זה הוא שם בשבת בלבד ולא ביו"ט, גם לא בשאר מקומות אפי" בשבת, שאין הכדור יוצא בהן מרה"י.

אבל עוד שם איסור אחר כולל בכל מקום ובכל זמן מהם, והוא הצחוק בו בכלי שהוא דלא גרע מכלי שיר שאסרו חכמים לנגן בו, שמא יתקלקל ויבא לחקנו⁷. ושכירות המקום לימים ההם וכן לחלק בריוח של אותו היום כלו או קצתו אסור שהרי הוא שבת ויו"ט⁸.

גם בדבר שצוחקים עליו לא דמו אלו לראשונים כלל, כי המה אנשי האביקה ברבים, היו לכל חלק באים בצחוקם להתענג בו על עסקי אכילה ושתייה בלבד, ועושים אותם אחר השבת, ושמחים בהם שמחת מרעות, לא יחשב נצוחם אצל הנוצחים הרווחת ממון כלל, כי מעט היה לפניהם.

והמנוצחים גם הם לא היו מקפידים על הפסד הממון. כי היה חלק המגיע מכללו לכל א' מהם כמו ד' וה' דינרים דבר מועט, דלא עבידי אינשי למקפד עלייהו ולא היה שם מקום איסור כמפיסים מנה גדולה כנגד קטנה בשאינן מקפידין שהוא מותר¹⁰. לא

* הגה"ה: אמר הצעיר אליעזר פרובינצאלו יצ"ו נכד הגאון המחבר זצוק"ל: מפני ששמעתי אומרים כי אין עתה איסור זה מפני שיש להם הרבה מאותם כלים ואם ישבר הא' השנים יעמדו נגזו. אמרתי לסייע דברי הגאון המחבר הנ"ל, ואומר כי כבר אמרו ז"ל חכמים לא נתנו דבריהם לשיעורים, וכאשר אסרו השיטה בנהר גזרה שמא יתקן חבית של שייטיס' לא חלקו ואסרו אפי" אם יהיה לאחד אלף כלים פעמים, כן הדבר הזה בכלי צחוק הכדור, והאסור במקומו עומד, ע"כ.

אצלה ונותנת אח"כ חלב פחות הרבה מהרגלה וא"כ הוי הפסד ממון ומשו"ה כיון שהותרה אמירה לעכו"ם משום צעב"ח לכולי מילתא הותרה שיחלוב כל הבהמה משום הפסד ממון ישראל.
1 עיין בשו"ת שלמת חיים להר" יוסף חיים זונענפעלד סי' ע"א שכתב ששחוק זה לא הוי נהוג אצל יהודים בזמן הפוסקים ומה"ט חשבו לוי' למוקצה. אבל מתוך תשובה זו מוכח ששחוק הכדור ע"י כלי הוי נפוץ בין היהודים בזמן רבינו וגם לפניו, וכן נראה מדברי התוס' בביצה יב, א.
2 INVITO, פי' מעלים את סכום ההתערבות במשך המשחק

על פי הסכום הראשוני שנקבע על ידי הפותח.
3 סי' ש"ה.
4 ראה שבלי הלקט סי' צ"ג: ר' עקיבא הוי יושב ובוכה בשבת. אמרו לו תלמידיי לימדתנו רבינו וקראת לשבת עונג אמר להם זה עונג שלי ע"כ. 5 ראה ברכות ו, ב.
6 עיין ד"מ סי' ש"ח אות י"א. 7 ביצה לו, ב.
8 עיין טוש"ע סי' ש"ו סע"ד, ובמ"א שם ס"ק ז שה"ה במשכיר חצר לחכירו.
9 ביצה שם. 10 עיין טוש"ע סי' שכ"ב סע"ו ו.

עד כאן ראינו חובה עלינו להודיע בדבר זה, לפי מה שהשעה צריכה להודעתו, כדי לזכות את הרבים. מעתה השומעים ישמעו וחדל יחדלו כאשר קוינו מהם ישאו ברכה מאת השם בעוה"ז ותתענג בדשן נפשם לעוה"ב שובע שמחות את פניו נעימות בימינו נצח. נאם הצעיר משה בכמ"ר אברהם פרובינצאלו ז"ל יום שלישי תשעה עשר לחדש טבת שנת חמשת אלפים ושלש מאות ועשרים ליצירה פה מנטובה.

סימן נד

בענין הנחת תפילין בחול המועד

שאלה¹: כתוב בהלכות קטנות: יש אומרים שגם בחול המועד אין להניח תפילין מפני שגם בהם יש אות והוא איסור החמץ בשל פסח וחיוכ הסוכה בשל סכות², וגברה זאת המחשבה אצל קצת מהמורים מפני מה שמצאו במדרש הנעלם לשיר השירים על פסוק לריח שמניך טובים דברי' כרומזים שהמניח תפילין בח"ה חייב מיתה³, וגם שמעתי אומרים כי

כן אלו בעלי הכדור, כי הנוצח והמנוצח מהם מפסיד ומרויח דבר שמקפידים עליו. וכל עצמן אינם באים אל הצחוק ההוא אלא על הרווחת הממון שהיה עניינו טפל לראשונים, והנה הוא העיקר אצלם, אין ספק בו שאסור משום קוביא¹¹. ואין צריך לומר בהעלאה הנ"ל ואפי' בעניני אכילה ושתייה ממש, כ"ש שנעשים דמים להם. ואם בשעת הדרשה יהיה צחוקם, גם זו רעה חולה, ואסור עכ"פ לקובעו באותה שעה, שאפילו לקבוע סעודה לעונג אסרו בה מפני ביטול בית המדרש¹².

כלל העולה מהדברים, אין היתר בצחוק הכדור בשבת וי"ט אלא ביד¹³ ולא בכלים הנזכרים* ובמקום שאינו מושכר להם לאותן הימים בלבד. ולא יצא מרה"י בשבת ומענייני אכילה ושתייה, ודבר מועט שלא יגיע לכדי קפידה, עד שלא יפסיד המפסיד בחלקו יותר מארבעה או ד' דינרים סולדי בלע"ז²⁰ לא זולת. גם עם שמירת כל התנאים אלו אינו מותר בהם אלא שלא בשעת כלה היא הדרשה ברכים, שאין לקובעו באותה שעה מפני ביטול בית המדרש, שאפילו קביעות סעודה אסרו בה מפני כן.

* הגה"ה: אמר הצעיר אליעזר פרובינצלו יצ"ו: שמא יאמר אומר בש"ע סימן ש"ח⁴ כבר באה הגהת החכם איסרלין ז"ל ויש מתירים ונהגו להקל וקים לי כפלוני. ומה גם כי בבית יוסף שם הביא בשם התוספות מפרקא קמא דביצה⁵ שמותר לסלטל הכדור ב"ט וה"ה בשבת. ומה שפסק החכם המופלא קארו שאסר דלשיטתיה אזיל החכם המופלא זקני צוק⁶, כי במחילה מכבוד החכם איסרלין ז"ל במה שאמר ונהגו להקל אומר אליו מהו מנהג זה, וכי מנהג ותיקים הוא לבטל הלכה⁷. ועוד אומר אני, שעד כאן לא התירו התוספות כי אם לסלטל הכדור ביד אבל לא בכלי. כחלוק הגאון זקני צוק⁸. עם כי הגאון קארו סתם ואסר מהא דהירושלמי⁹ טור שמעון למה חרב כו' ויש אומרים שהיו מצחקים בכדור, מצורף לכמה אסורים הנמשכים מהצחוק הנ"ל מהקוביא ובשעת כלה היא הדרשה ברבים, שעל קביעות סעודת מצוה לעונג שבת בשעתה נעקרה משפחה בירושלים כפרק השולח גט לאשתו דף ל"ח. צחוק האסור לא כל שכן. מי יתן אתי אל ואוכל לבטל המנהג הרע הזה"י לכבוד ה' ולתורתו, עד כאן.

19 עיין שו"ת באר עשק סי' פ"א, זרע אמת ח"א סי' ל"ג ובשו"ת זקני יהודה להרי"א ממודינא סי' כ"ב מש"כ בענין זה.

SOLDI 20

1 בכל כ"י שלפנינו [וכן הוא בכ"י שהי' לפני אי"ש ג"ר כמ"ש בהגהותיו לשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ק"ח] תשובה זו לא נמצאת בס"י נ"ד אלא היא בסוף כל התשובות כקונטרס בפני עצמו, ותחת הסימון נ"ד נמצא כתוב בכ"י מנטובה מיד המעתיקים: השאלה נ"ד היא על ענין הנחת התפילין בחוה"מ שהיא חיוכ לדעת רמ"ף ולא כתבו אותה במקומה והיא כתובה בסוף הספר ותחילתה כתוב בהל' קטנות יש אומרים וכו' ע"כ. ואולי הסיבה לזה הוא מפני הביקורת החרפה שעורר עליו הרמ"ע בס"י הנ"ל, לכן ראו המעתיקים להוציאה מתוך סימני התשובות והעתיקוה בסוף הספר כפסק בפני עצמו.

2 כ"כ הרא"ש בהל' תפילין סי' ט"ז והתוס' מנחות לו, ב ד"ה יצאו ובמרוק"ט, א ד"ה רבי בשם בה"ג, וכ"כ הסמ"ג עשין כ"ב בשם י"א והגמ"י הל' תפילין פ"ד בשם ר"י ועוד. וראה ריטב"א שם במרוק"ט שהוסיף גם מצות לולב בסוכות. וצ"ע דלולב כל שבעה במדינה הוא מדרבנן, ואכ"מ.

3 הביאו הב"י אר"ח סי' ל"א יעיי"ש.

11 טוש"ע שם. עיין מש"כ בב"י סי' של"ח.

12 ראה גיטין לח, ב.

13 עיין שו"ת שאלי ציון סי' י"א ובקצה"ש סי' ק"י ובעוד אחרונים שרצו להוכיח שבזה"ז כיון שכדורים שלנו הם נפוחים מלאי אויר ואפשר לפותחן בקל יש בזה חשש של מתקן כלי גם בכדור עצמו אבל בזמן רבינו מסתמא כדוריהם היו ממולאים וסגורים ולא היו יכולים לפותחן ע"כ אסר רבינו רק בכלי.

14 סעי' מה.

15 יב, א ד"ה ה"ג, וכ"כ ר' ירוחם נתיב ד' ח"א.

16 פי' דלשיטתי' אזיל אבל לא מטעמי' שהרי הב"י אסר שם משום מוקצה ורבינו לא הזכיר איסור זה. ואפשר משום דס"ל כמ"ש הלבוש שם בדעת הרמ"א ויש בצחוק זה משום עונג שבת וי"ט וגם דרכן לצחוק בזה לא הוי מוקצה דלא אקצי דעתי' מיני' עיי"ש.

17 עיין מ"א וט"ז רס"י תקי"ח שהביאו בשם מהרש"ל דמנהג רע הוא דאין זה שמחה וטיול לגדולים ושגם תוס' לא כתבו כן אלא ליישב המנהג עיי"ש.

18 תענית פ"ד הל' ה.

זדוד שהיה גרים כולי יומא דשבתא, שכיון שנאמר לו בשבת חמות ולימודו היה מצילו ממלאך המות, ודאי היה לו עונג צמעינתו יותר מבאכילתו, (ואפשר זה היה כענין פיקוח נפש): (בג) **ולא טעם בלדום**. משמע שלשם חניית הוא שלא טעם, ולכן כשאל רבי יוחנן בן זכאי

שיסעוד אללו השיב לו כבר סעדתי אלל אכסניא כדי לאישחמוטי מיניה (ולא רצה לפרסם חנייתו כמשיית"ל שם אי"ה), אלל בצ"ר פמ"צ גרסינן והיה

אוכל קזוות אדמה עד כו', ופי' המתנות כהונה מפני שלא היה לו מה לאכול, וכ"מ ודאי לשון והיה אוכל כו' שלשם אכילה נתן לפיו שלא היה מחננה. ובאבות דר' נתן שם שצדוך ראה אבן שדימה ונטלה ונחנה לתוך פיו וי"א גללי צקר, משמע ודאי דלהשקיט רעובו קצת הוא שנתנן בפיו, ועיין מש"ל אות כ"ד צוה בצ"ד. וכן נראה ודאי לא מביעיא אס נאמר שקזוות אדמה ראוין לאכילה ע"פ הדחק עכ"פ וכמו אדמה דשבת [קייג:] עי' מש"ש בחידושי בצ"ד (ומעתק צהגה"ה כאן) וי"א, דא"כ ודאי אסור לאוכלן ביום החניית, אלל אפילו נאמר שאין ראוין לאכילה כלל וכמו עפר דשבעות (שצהגה"ה), מ"מ אכתי חיקשי לפ"ד הפוסקים דהא דתנן ביומא [פא:] אלל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור היינו אלל אסור (מיהו צמעינת יחד משמע צהגה"ה באו"מ סוף סי' תקס"ז דלכ"ע מותר באוכלין שאינן ראוין עי"ש), אלל ודאי שלא היה מתענה רק שלא היה לו מה לאכול כדברי המתנות כהונה. וכאן צברייתא דפר"א אס נדחק לפרש כן, ז"ל דמה שלא רצה לאכול כשאל רבי יוחנן בן זכאי לסעוד אללו היינו או מפני כבוד ומורא רבו כמ"ש צנחנים [גו:] וצמנחות [טו:] שאין אדם אוכל במקום רבו, או מפני כבוד אכסניא שלא יהיה להם ציון צוה שלא נתנו הם לו לאכול וצהגה"ה מרדכי פ"ג דצ"ק סימן ר"צ כתב שמפני שלא רצה ליהנות בשל אחרים

יום מוצטת לו שהוא בן עולם הצא, היינו צ' הלכות שמיטוט רבי' שנים. (ובילקוט עקב רמו תתנ"ה מהילמדנו שאף צפוקים היה דרכן להקריא למינוקות צ' פסוקים ביום). ואפשר היו למדין אחד צנצר וחזור עליו כל היום, ואחד צערב וחזור עליו כל הלילה: (ב) **כל ימי השבוע**. משמע

שיש בכלל לשון זה אף בשבת, (וכמו צנודר שנת זו (שהוא נלשון חכמים כמו שצוה נלשון מקרא) דתנן צנודרים [ס:] ומדבבין. (בא) **עשה שמונה ימים** (בג) **ולא טעם** שאסור כל ימי השבוע, ואף בשבת

עי"ש צנמ', וכל שכן נלשון שצוה דמשמע טפי שצעה ימים, וכן הוא נלשון הפוסקים שם שצוה צמקוס שנת דמתני' עי"ש). ואע"ג דתניא צנודרים [לז:] שאין מינוקות קורין תחלה בשבת, היינו דווקא מינוקות אלל גדול שרי, ולא מביעיא לטעמא קמא דשם דמסקינן כי היכי דליפנו אצהתא דינוקי למצות שבת, דלא שייך טעם זה בצדול (שאין אצומי צריכין לו להוליכי לציית הספר, והוא עצמו כיון שפנה עצמו לדברי תורה אינו עוסק בעצמו בצרי מונוטיו), אלל אף לאריך טעמא דצעה יקיר להו עלמא משום שינוי ווסת דאכלי ושמו טפי מצחול, י"ל ג"כ דלא שייך זה אלל צמינוקות שגופן חלוש, אלל לא בצדול, (רק לפי מה דס"ד שם צמגי' מעיקרא דטעמא משום שבת, לכאורה אין להלך בין קטן לגדול): (בא) **ומדבבין**. פי' מדבבין אל לנו שלא ישכחם, או י"ל משיגן צעטמן והצנתן יפה, (אלל רחוק לפרש מדבבין יחד זו עם זו לסדרן יפה):

עשה ח' ימים ולא טעם. מצוה הלשון שהחנייה ח' ימים לרופין וצללן, גם בשבת (ועיין מש"ל אות י' נלשון צ' שנתות דלעיל). ואע"ג דמסקינן צפוקים (ס"ח): דשבת הכל מודים דצעינן נמי לכס, ז"ל כמ"ש הפוסקים באו"מ סי' רפ"ח שכשהחנייה עונג לו מותר להחנייה בשבת. וא"כ כאן נמי י"ל שמרוב חשקו לתורה, היה לו עונג מחנייתו עליו יותר מבאכילתו, וכי"ג י"ל צהגה"ה דפ"צ דשבת [לז:]

הוספות הרד"ל [י] ובתשובת מהר"י ברונא סי' ס"ג הביא סמך לזה כדאיא בירושלמי כשמת ר"ע ה' ר"א בוכה אחריו וחד מחברייא העירני שכמו שהגהתי כן הוא הגירסא בשבלי הלקט סימן כ"א בשם אגדה, (ומצאתי אח"כ שהביא הב"י סי' רפ"ח מהאגור) א"ל

תלמידיו והלא שבת הוא א"ל זהו עונג שלי, (ולפנינו לא נמצא זה, ואולי מדרש אגדה הוא שהיו הראשונים רגילים לכנותם בשם ירושלמי מפני שרוב המדרשים הן הגדות ירושלמיות ולא בבביות כמ"ש במק"א), ואם הגירסא הכתובה אמיתית, צ"ל דהאי ר"א היינו ר"א בן שמוע תלמיד ר"ע. אלא שק"ק על גירסא זו, שהרי ר"ע נהרג ביוהכ"פ כדאיא במדרש משלי פ"ט, וא"כ אפי' אם נאמר שהי' יוה"כ שחל בשבת, מ"מ הבכיה מותרת בו, שהרי מתענין בו ומתודין (ודוחק לחלק דבכיה על מת לצערו יהיה אסור בו מ"מ). על כן נראה שט"ס הוא וצ"ל איפכא כשמת ר"א היה ר"ע בוכה אחריו, והרי זה מכווין למ"ש סוף פ"ז דסנהדרין שר"א מת בשבת, אלא דבש"ס שלנו שם משמע שר"ע לא הי' בשעת מיתתו בשבת רק במוצאי שבת פגע בארונו בין קיסרי ללוד והיה מכה בבשרו כו', ובאבות דר' נתן פכ"ה איתא שראב"ע בכה עליו מיד שמת (ושם איתא ג"כ וקרע את בגדיו, וזה ודאי אסור בשבת, ועכצ"ל דהאי מיד לאו דווקא אלא ר"ל במוצאי שבת), ובירושלמי ספ"ב דשבת איתא שר"י בכה עליו, ושם ושם איתא שהורקנוס יצא ובכה, (אלא שזה משמע שהיה כשלא חשכה ליל שבת עדיין ע"ש):

[יא] וז"ל בחידושי שם, מהו לאכול אדמה בשבת כו', פירש"י דמביעיא ליה אם גזרו בה משום שחיקת סממנים כשאר רפואה או לא ור"ל דבאוכלו לרפואה קמיבעיא ליה, דאי לאו הכי הא תנן לעיל ס"פ י"ד [קטו:] שותה מי דקרים לצמאו וסך שמן עיקרין שלא לרפואה, וה"נ אדמה אפי' לא היה ראוי כי אם לרפואה מ"מ אם אוכלה שלא לרפואה למה יאסור, אלא לרפואה קמיבעיא ליה, וכ"כ בהדיא הרב המאירי עי"ש. וצ"ל דמספקא ליה אי חשיב אוכל גמור כיון שלפעמים אוכלין אותה בני אדם (וכדמשמע בכתובות [סו:] שהוצרכו למנות שם בדברים הרעים לחלב אדמה, וכן אמרו שם דאכלה גרגישתא הו"ל בני כו', וכן ביבמות [קו:] אכלה תומא אכלה גרגישתא (וגרגישתא היינו אדמה דהכא כדמשמע בסוגיין דמייתי עלה ההו' דאכל גרגישתא כו' וקדחו כו'), משמע שהוא ראוי לאכילה קצת, ובב"ר פמ"ב אמרו בר"א שהי' אוכל קזוות אדמה, וא"כ אפי' אוכלין אותה כהונה לרפואה שרי, כדתנן ספ"ד שם כל האוכלין אוכל אדם לרפואה, או דילמא לא חשיב אוכל כלל וכמו עפר דאמרינן בשבועות [כב:] שלא אוכל ואכל עפר פטור ואמרינן שם דלא אכלי' ליה אינשי, ובמסקנא שם אמרינן דעפר לאו בר אכילה הוא כלל. (ואפילו לגירסת ספרי ספרד שהביאו הרא"ש והריטב"א והר"ן בחידושיהם שם דגרסי שאוכל ואכל עפר פטור, כבר פירשו הם ז"ל שם, דלאו משום דבר אכילה הוא. אלא דאחשביה באכילתו עי"ש). מיהו אפשר אדמה וגרגישתא דהכא הוא מין אדמה מיוחדת שהיא ראויה לאכילה קצת, ואין זה כסתם עפר דשבעות שאינו ראוי לאכילה כלל:

פירוש מהר"ו

הנביאים [מלכים ב, ב ג], ובפעם השלישי לא אמר לו בני, שאותה הבכיה לא היתה על דברי תורה, אלא על שהעמידו מלפניו כאדם שמעמיד מלפניו ומסיר מוכה שחין: והיה חוזר עליהן ומדבבין. פירוש שהיה מדבק שני הלכות יחד בטוב טעם. עוד יש לומר ומדבבין פירוש שהיה חוזר עליהן כל כך עד שהיה מדבק בנפשו ולבו, וכמו שנאמר [משלי ג, ג] כתבם על לוח לבך:

הוא גדול בין כ"ח שנה ולא למד כלום, בודאי שדעתו על דברים הקבועים ורגילים לבד כמו ג' דברים הנ"ל, אך לא כל התורה. ולכך שאלו בני מפני מה אתה בוכה. והנה בפעם ראשון לא אמר לו בני רק מפני מה אתה בוכה, ובפעם שני אמר לו בני מפני מה אתה בוכה. כי בפעם ראשון עדיין לא למד ממנו כלום, אך בפעם שני שכבר למד ממנו ונעשה תלמידו, על כן קראו בני פירוש תלמידו, על דרך בני

חוקת המורה של פרה אדומה שמלאו משה להקצ"ה יוסז ואומר הלכה נשם ר"א פרה בת צ' כו' כמ"ש צמדצר רצה חוקת, ופסיקתא דפרה, וזכרו רבי יוחנן בן זכאי שיזכה שימגלו ע"י הלכות פרה בשמים שיאמרו הלכה מפיו, וכמ"ש בחגיגה [טו:] דקאמר שמעתא מפומייהו

דרבנן כו' (ועי' מ"ש בס"ד צקונטרס שם האחד אליעזר אות א' שר"א הראה כמו צפרה יותר מכל הנאים ע"ש) וצקנה הגדול [ע"ט א'] שצפעס שניה (ר"ל לאחר שהעמידו מלפניו זראשונה) הכירו (שיהיה כלי מוקן), והושיבו לפניו וציקש רחמים עליו ונעשה גדול צמורה. וצקשה רחמים זה שהזכיר נראה דהיינו מ"ש שיעלה ריח חוקי מורה מפיו לשמים: (כט) בן גדולאי עולבם. שהורקנוס עשיר גדול היה ונכדז צדורו, ועי' מ"ש צקונטרס שם האחד אליעזר צה בס"ד: (ז) מגיד ל' חייך היום. כ"ל: (א"ז) א"ל כבר סעדתי אצל אבסניא שרי. צאצות דר' נתן שם איתא שמתק ר"א כששאלו רבי יוחנן בן זכאי אם קעד, ולגירסא דהכא הנה אם מה

שלא אכל היה לשם תעניות, י"ל שלא לפרסם תעניותיו (שאסור הוא כדאיתא בירושלמי דחגיגה פ"ב ה"ב צמרים נת עלי צללים דהוי מרעא דגיהנס קציע צאונה על דהות זיימא ומפרסמא) הותר לו לשנות ולומר שכבר קעד, וכמ"ש המג"א סוף סי' תקס"ה שיכול לזכר ולומר איני מתענה, והציא ראייה כמו צמסכתא שיכול לומר לא למד, (ובספר חסידים סי' מתקס"א כ' אע"פ כו' למדת מסכת פלוני יכול לומר לא למדתי, אם איש אמת הוא שאינו מדבר שקר לא יתכן לומר מן לאו הן כו'). ומנהיאי דריצ"ל דס"פ המדיר שאמר לרשצ"י שנראתה הקשת צימיו דלא לאחזוקי טיבותא לנפשיה אע"ג שצאמת לא נראתה (ו"ע לישז זה לפ"ד הספר חסידים), ולפי מש"ל אות כ"ג שפני שלא יהיה ציון לאכסניא שלו אמר כן, א"כ י"ל שזה כמו משנה מפני השלום שדלוי מותר לזכר, וכן ר' יהושע כיחש לר"ג זראשונה [ברכות כ"ז ב'], וכמ"ש דצרו הכתובים לשון צדאי כו' (והרי זה בכלל צאכסניא שמנו צג' דנרים דמשנו

לכן אכל עפר): (כד) עד שעלה ריח פיו. פטט הענין משמע שמן התעניות עצמן הוא שהיה זה הריח, (ואף בתענית יום אחד אמרו צוהר שמות [כ]: שעולה ריח מפיו). ולצברי הצ"ר שהיה אוכל קזוות אדמה שאמרו צצצת [שם] שהוא מלקה, אם פי' מלקה צמיעיו, י"ל שמה

הוא שעלה ריח רע מפיו (וצפ"צ דע"ג [לא]: פירש"י לשון מפני שמלקה, שגורס חולי, וכדפירש רש"י כאן צאדמה), וצאצות דר' נתן שם אמרו שנתן אבן שדמיה ובו וי"א גללי צקר לתוך פיו, וי"ל שמה הוא שעלה הריח רע מפיו: (כז) והעמידו מלפניו. נראה שאין צכיו"צ משום הלגמט פייס ורשאי להעמידו ולהרחיקו מלפניו, וכיו"צ ספ"ק דסנהדרין [יא]. אמר רבי מי שאכל שום ילא מפני שלא היה רבי יכול לצבול ריחו, (וע"ש דמשמע שהיה צזה ציון להאכל ויולא): (כח) שמעמיד מלפניו מוכה שחין. שאפילו מוכה שמין שאינו מנורע (שחייב לישז צד מן המורה) צכל זאת מרחיקין ממנו מד' אמותיו: (כט) בשם שעלה ריח פיה צפני כו'. כ"ל, וצ"ר שם הלשון כשם שהנאים ריח פיה על המורה. ולפי מש"ל שהיה זה לשם תענית שילגיה צלימודו, מיוסז צפשיטות לשון על המורה, ואף לפי הצ"ר שהיה זה מפני שלא היה לו מה לאכול, כיון שזה היה צביצת חשקו ללמוד תורה עוז צית אציו וצבל רעבון, שייך לקרותו על המורה: (כצ) כך יעלה ריח חוקי תורה מופיך לשמים. צ"ר שם הגירסא יהא ריח תלמודך הולך מסוף העולם עד סופו, וכן הוגה כאן צהגהות המיוחסות להגר"א, וצאצות דר' נתן הגירסא כך ילא כך שם עוז צצברי תורה. ואם גירסת ספרים שלנו דייקנית (וצרוקה סי' רצ"ה כתז האוכל להם צר ומיס לתן ללמוד תורה ולקיים המצות ריח נוחם ממור ולבונה כר"א בן הורקנוס צריש פרקי ר"א, עכ"ל, משמע שהיה גורם צגירסא דידן שיעלה ריח חוקי תורה מפיו לשמים, והיה מפרשו שיעלו לריח נוחם כמור ולבונה של קטרות), יש לפרשה שצלשון חוקי תורה רמו רבי יוחנן בן זכאי צרות הקודש על

כלום (כד) עד שעלה ריח פיו לפני רבן יוחנן בן זכאי, (כה) והעמידו מלפניו. ישב והיה בוכה, אמר לו מפני מה אתה בוכה, אמר לו מפני שהעמדתי מפניך באדם (כו) שמעמיד מלפניו מכה שחין. אמר לו בני בשם שעלה ריח פיה מלפני, (כז) כך יעלה ריח חקי תורה מפיה לשמים. אמר לו בני בן מי אתה, אמר לו בן הורקנוס אני, אמר לו והלא (כט) בן גדולאי עולם אתה, ולא היית (ז) מגיד לי. אמר לו חייך, היום אתה סועד אצלי, (אז) אמר לו כבר סעדתי אצל אכסניא שלי, אמר לו ומי הוא אכסניא שלך, אמר לו, רבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הפהן. שלא ושאל אכסניא שלו אמר להם אצלכם סעד אליעזר היום אמרו לו לאו, והלא יש לו שמונה

הוספות הרד"ל [יב] ופי' אכן שדימה, יש לפרש מלשון שדמות, ויש לפרשו לשון שדמות שדה, והוא גוף עפר שמעלה המחרישה וכמו כרשיני בבליותא דשבת [אפ]. ע"ש בפירש"י, ואם נפרשו מלשון אשפה צ"ל שלא ידע בו ר"א שהוא מאשפה, דאל"כ יהיה אסור משום בל תשקצו, וכן להי"א גללי בקר שודאי אסורין משום בל תשקצו וכמ"ש הש"ך ביו"ד סי' פ"א סק"ג במי רגלים, ועיין בתשובת הרדב"ז ח"ב ס"ס תשל"ט שאף במי רגלים דבהמה איכא בל תשקצו:

פירוש מהרז"ו

בשם המדרש, כי לא יתכן שיוציא שקר מפיו. גם אפשר לומר שזה הוא מה שאמרו חז"ל במסכת בבא מציעא [נד ע"א] שתלמיד חכם מותר לשנות בג' דברים, באושפיזא ובמסכתא ובפוריא. ופירוש באושפיזא שאם אחד יבקשנו שיאכל אצלו וגדרו שלא לאכול אצל אחרים, מותר לשנות ולומר סעדתי כבר סעדתי באכסניא, כך ג"ל לפרש בס"ד, והראיה מרבי אליעזר וכנ"ל. וכדי שלא יכשל בדבר שיותר רע ויבא לידי בטול תורה כשיאכל סעודה חשובה ויתענג, וכך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' [אבות פ"ו מ"ד], וכדי שלא יבא לידי יוהרא כשיכבדוהו ועוד כמה מכשולים, על כן מותר לשנות: אמר לו בן הורקנוס אני. מה שגלה לו בן מי הוא, אע"פ שלא רצה לגלות לו בפעם ראשון כששאל אותו, כי לא רצה להשיב פני רבו ריקם פעם ושתיים: והלא יש לו שמנה ימים שלא

עד שעלה ריח מפיו. פירוש מחמת רוב תענית נתחזק חום גופו מבפנים בקרבים עד שעשה ריח רע. ובמדרש בראשית רבה פרשה מ"ב [א] הנ"ל איתא שבאותן הימים אכל קזוות אדמה. יתכן שמה היה לו ריח רע, כדאיתא בשבת [ק"ז ע"ב] שאסור לאכול אדמה מפני שהיא מלקה: ריח חוקי תורה. פירוש שתזכה לדרוש בתורה ולחדש בה דברים שימצאו חן בעיני אלקים ויעלו לפניו לריח נוחה, וכמו שנאמר אצל הקרבנות ריח נוחה לה: והלא בן גדולאי עולם. פירוש בן עשיר גדול וחשוב ושר ומיוחס. כי לא מצינו על הורקנוס זה שהיה מחכמי הדור. וכן לקמן פרק ב' גדולי המדינה פירשו גם כן עשירים ושרים: ולא היית מגיד לי. שאם היה מגיד לו היה מכבדו יותר, ורבי אליעזר היה ירא מזה כדלעיל, על כן אמר לו שכבר סעד. ואולי היתה כוונתו על קזוות אדמה שהיה סועד כדלעיל